

Byzantské emaily z Ivanky pri Nitre

ŠTEFAN P. HOLČÍK

Najvzácnejším nálezom výrobkov stredovekého umeleckého remesla na Slovensku, ktorý patrí medzi svetové unikáty, je zlatý poklad z Ivanky pri Nitre, dnes zlúčenej s Nitrou, uložený v budapeštianskom Maďarskom národnom múzeu (Magyar nemzeti muzeum) — ďalej MNM. Nález je výborne dokumentačne spracovaný v monografii Magdy Oberschallovej-Bárányovej z roku 1937.¹ Neskoršie obsiahle články, najmä dva posledné od S. Mihálika² a Z. Kádára³ monografické spracovanie v mnohom dopĺňajú, ale často zbytočne komplikujú interpretáciu nálezu.

Poklad zlatých emailovaných (byzantských) výrobkov vyorali na poli v chotári Ivanky pri Nitre v polohe Bučany pravdepodobne roku 1860. Už na jeseň 1860 získalo MNM v Budapešti kúpou prvú časť nálezu, ktorá pozostávala zo štyroch zlatých emailovaných platničiek. Nálezca nepredal celý nález ihneď. Roku 1861 kúpilo MNM ďalšie štyri platničky série vo dvoch termínoch. Roku 1870, teda až o 9 rokov neskôr, prostredníctvom tých istých osôb (nálezca nepredával osobne) sa dostala do MNM ďalšia platnička a dva menej významné zlomky, z ktorých sa medzičasom jeden stratil.

Po prvej svetovej vojne zakúpilo londýnske Victoria and Albert Museum, predtým South Kensington Museum, od súkromného zberateľa ďalšiu platničku,⁴ ktorá napriek niektorým pochybnostiam patrí k nálezu a bola vraj pred prvou svetovou vojnou kúpená v Budapešti.

Napriek tomu, že nález je pomerne dobre známy a že opisy Oberschallovej-Bárányovej

v jej monografii sú vyčerpávajúce, považujem za potrebné na tomto mieste vymenovať predmety znovu a upozorniť pritom len na najdôležitejšie znaky. Okrem dvoch kruhových medailónov a zlatého rámiku na drahokam, ktoré sú uvedené na konci prehľadu, majú všetky ostatné nálezy rovnaký tvar. Sú to obdĺžnikové, na výšku postavené zlaté lamely s polkruhovito arkádovite upravenou hornou časťou plochy. Jednotlivé platničky sa od seba navzájom líšia rozmermi, tvar ostáva zachovaný.

a) Platnička veľkosti 11,5 x 5 cm. Po obvode platničky je presahujúci 2 mm široký dozadu prehnutý okraj, do ktorého je prerazených 18 malých otvorov. Na platničke je priehradkovým emailom znázornená postava cisára Konštantína Monomacha v bledomodrej vzorkovanej tunike a červenej obuvi. Na hlave má cisár zlatú, červeným lemovanú korunu. Jej stredné pole je hore polkruhovito ukončené. Na korune sú naznačené zelené a modré drahokamy, z koruny visia perlové prívesky (kataseistes). Okolo hlavy cisára je zelená svätožiara s červeným orámovaním. Vlasy, brada a fúzy sú čierne. Okolo krku má zlatý nákrčník (manikon), na prsia mu splyva drahokamami ozdobený vertikálny pás — loron. V pravej ruke drží labarum bez christogramu, v ľavej ruke biely pergamenový svitok previazaný červenou stuhou. Suknica je dolu čabakovite vyšívaná, cisár stojí na zelenej poduške. Po obidvoch stranách cisára sú plochy vyplnené rozvilinovým motívom, vetvičkami, medzi ktorými sú rozmiestnení na každej